

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
JEAN RICHARD DE LA TOUR
της 7ης Δεκεμβρίου 2023¹

Υπόθεση C-706/22

Konzernbetriebsrat der O SE & Co. KG
παρισταμένου του:
Vorstand der O Holding SE

[αίτηση του Bundesarbeitsgericht (Ομοσπονδιακού Δικαστηρίου Εργατικών Διαφορών,
Γερμανία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Ευρωπαϊκή Εταιρία – Κανονισμός (ΕΚ) 2157/2001 – Άρθρο 12, παράγραφος 2 – Ρόλος των εργαζομένων – Καταχώρηση της ευρωπαϊκής εταιρίας υπό την προϋπόθεση της προηγούμενης εφαρμογής της διαδικασίας διαπραγμάτευσης ως προς τον ρόλο των εργαζομένων που προβλέπεται στην οδηγία 2001/86/ΕΚ – Ευρωπαϊκή εταιρία που συστάθηκε και καταχωρήθηκε χωρίς εργαζομένους, αλλά έχει καταστεί μητρική εταιρία θυγατρικών εταιριών που απασχολούν εργαζομένους – Δεν υπάρχει υποχρέωση εκ των υστέρων διεξαγωγής της διαδικασίας διαπραγμάτευσης – Απαγόρευση κατάχρησης ευρωπαϊκής εταιρίας που αποσκοπεί στο να στερήσει από τους εργαζομένους τα δικαιώματά τους να συμμετέχουν στα της εταιρίας»

I. Εισαγωγή

1. Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 12, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΚ) 2157/2001 του Συμβουλίου, της 8ης Οκτωβρίου 2001, για το καταστατικό της ευρωπαϊκής εταιρίας (SE)², σε συνδυασμό με τα άρθρα 3 έως 7 της οδηγίας 2001/86/ΕΚ του Συμβουλίου, της 8ης Οκτωβρίου 2001, για τη συμπλήρωση του καταστατικού της ευρωπαϊκής εταιρίας όσον αφορά το ρόλο των εργαζομένων³.

2. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του Konzernbetriebsrat der O SE & Co. KG (συμβουλίου εργαζομένων της εταιρίας O SE & Co. KG, στο εξής: συμβούλιο εργαζομένων του ομίλου O KG) και του Vorstand der O Holding SE (διευθυντικού οργάνου της O Holding SE), σχετικά με αίτηση για τη συγκρότηση ειδικής διαπραγματευτικής ομάδας (στο εξής: ΕΔΟ) με σκοπό την εκ των υστέρων κίνηση της διαδικασίας διαπραγμάτευσης σχετικά με τον ρόλο των εργαζομένων που προβλέπεται στα άρθρα 3 έως 7 της οδηγίας 2001/86.

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

² ΕΕ 2001, L 294, σ. 1.

³ ΕΕ 2001, L 294, σ. 22.

3. Η οδηγία 2001/86 είναι προϊόν διαπραγματεύσεων διάρκειας άνω των 30 ετών, δεδομένου ότι το πρώτο σχέδιο για τη δημιουργία ευρωπαϊκής εταιρίας (SE) μέσω κανονισμού προτάθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 1970⁴. Επί μεγάλο χρονικό διάστημα, οι διαπραγματεύσεις προσέκρουαν σε δύο σημεία: στη δυαδική ή μονιστική οργανωτική δομή της εταιρίας και στον ρόλο των εργαζομένων⁵, ο οποίος ορίζεται ως οιοσδήποτε μηχανισμός, συμπεριλαμβανομένης της ενημέρωσης, της διαβούλευσης και της συμμετοχής, διά του οποίου οι εκπρόσωποι των εργαζομένων μπορούν να ασκήσουν επιρροή στις αποφάσεις που λαμβάνονται εντός της εταιρίας⁶.

4. Το σχέδιο ρύθμισης για τη δημιουργία της SE διαχωρίστηκε σε δύο προτάσεις της Επιτροπής υποβληθείσες στις 25 Αυγούστου 1989: η μεν πρώτη αφορούσε πρόταση κανονισμού για το καταστατικό της ευρωπαϊκής εταιρίας⁷, η δε δεύτερη πρόταση οδηγίας που συμπληρώνει το καταστατικό της ευρωπαϊκής εταιρίας όσον αφορά τη θέση των εργαζομένων⁸. Στην πρόταση κανονισμού προβλέφθηκε η δυνατότητα σύστασης SE χαρτοφυλακίου για ορισμένες κεφαλαιουχικές εταιρίες οι οποίες διέπονται από το δίκαιο τουλάχιστον δύο κρατών μελών ή που έχουν τουλάχιστον από διετίας θυγατρική εταιρία υπαγόμενη στο δίκαιο άλλου κράτους μέλους⁹.

5. Στη συνέχεια των διαπραγματεύσεων, η αρχή «πριν και μετά»¹⁰, η οποία παρουσιάστηκε ως συνεκτίμηση, στο πλαίσιο της νέας SE, των υφιστάμενων δικαιωμάτων των εργαζομένων ως προς τον ρόλο τους στις υποθέσεις των εταιριών που συμμετείχαν στη σύσταση της SE, κατέστησε δυνατό να διαμορφωθούν οι βάσεις ενός συμβιβασμού το 1998¹¹. Η κεντρική αυτή πρόταση οδήγησε σε συμβιβασμό, ο οποίος έγινε ομόφωνα αποδεκτός κατόπιν της μεταβολής της νομικής βάσης της οδηγίας 2001/86.

6. Ωστόσο, πολύ γρήγορα έγινε αντιληπτό ότι η πλειονότητα των SE που είχαν συσταθεί σε ορισμένα κράτη μέλη ήταν SE χωρίς εργαζομένους, οι οποίες μπορούσαν να καταχωρηθούν χωρίς να έχουν προηγηθεί οι διαπραγματεύσεις με την ΕΔΟ που προβλέπει το άρθρο 12, παράγραφος 2, του κανονισμού 2157/2001.

7. Πλην όμως, εφόσον σημαντικός αριθμός SE χωρίς εργαζομένους έχουν καταχωρηθεί χωρίς να προηγηθούν διαπραγματεύσεις σχετικά με τον ρόλο των εργαζομένων¹², τίθεται το ζήτημα κατά πόσον πρέπει να επιτρέπεται ή να επιβάλλεται η εκ των υστέρων διεξαγωγή των διαπραγματεύσεων αυτών και του καθορισμού της προθεσμίας εντός της οποίας θα πρέπει να ξεκινά η διεξαγωγή τους μετά την καταχώρηση της SE.

⁴ Βλ. αιτιολογική σκέψη 9 του κανονισμού 2157/2001.

⁵ Βλ. τελική έκθεση της ομάδας εμπειρογνομόνων «Ευρωπαϊκά συστήματα συμμετοχής των εργαζομένων» του Μαΐου 1997 (έκθεση Davignon) (C4-0455/97), σημείο 9: «Παρά τις προσπάθειες που καταβλήθηκαν για την προσέγγιση των θέσεων των μεν και των δε (από τη μία πλευρά, “ουδεμία ευρωπαϊκή εταιρία χωρίς σύστημα συμμετοχής”, από την άλλη πλευρά, “όχι στην εξαγωγή εθνικών μοντέλων συμμετοχής”), έχει επέλθει αδιέξοδος».

⁶ Βλ. άρθρο 2, στοιχείο η', της οδηγίας 2001/86.

⁷ Βλ. πρόταση κανονισμού (ΕΟΚ) του Συμβουλίου περί του καταστατικού της ευρωπαϊκής εταιρίας [COM(89) 268 τελικό – SYN 218].

⁸ Βλ. πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου για τη συμπλήρωση του καταστατικού της ευρωπαϊκής εταιρίας όσον αφορά τη θέση των εργαζομένων [COM(89) 268 τελικό – SYN 219].

⁹ Βλ. άρθρο 2, παράγραφος 1, της εν λόγω προτάσεως κανονισμού, νυν άρθρο 2, παράγραφος 2, του κανονισμού 2157/2001.

¹⁰ Βλ. αιτιολογική σκέψη 18 της οδηγίας 2001/86.

¹¹ Βλ. σχέδιο πρακτικών της 2102ης συνόδου του Συμβουλίου (Εργασία και Κοινωνικές Υποθέσεις), που πραγματοποιήθηκε στο Λουξεμβούργο στις 4 Ιουνίου 1998 (8717/98), διαθέσιμο στην ακόλουθη διεύθυνση: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8717-1998-INIT/el/pdf>, σ. 8.

¹² Το 2017, μεταξύ των 2 695 καταχωρημένων SE, υπήρχαν 450 SE που ασκούσαν πραγματική δραστηριότητα και απασχολούσαν περισσότερους από 5 εργαζομένους, με τη διευκρίνιση ότι, για ορισμένο αριθμό καταχωρημένων SE, δεν υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία [βλ. έγγραφο εργασίας των Waddington, J. και Conchon, A., «Is Europeanised board-level employee representation specific? The case of European Companies (SEs)», The European Trade Union Institute, Βρυξέλλες, 2017, σ. 7].

8. Με τις παρούσες προτάσεις, θα προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ότι η οδηγία 2001/86 δεν επιβάλλει την εκ των υστέρων διεξαγωγή διαπραγματεύσεων, αλλά την επιτρέπει σε περιπτώσεις κατάχρησης.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

1. Ο κανονισμός 2157/2001

9. Οι αιτιολογικές σκέψεις 1 και 21 του κανονισμού 2157/2001 έχουν ως εξής:

«(1) Η υλοποίηση της εσωτερικής αγοράς και η επακόλουθη βελτίωση της οικονομικής και κοινωνικής κατάστασης στο σύνολο της [Ευρωπαϊκής Ένωσης] συνεπάγεται, εκτός από την κατάργηση των εμποδίων στις συναλλαγές, την αναδιάρθρωση των παραγωγικών δομών στο [επίπεδο της Ένωσης]· για το σκοπό αυτό, είναι απαραίτητο οι επιχειρήσεις των οποίων η δραστηριότητα δεν περιορίζεται στην ικανοποίηση των καθαρά τοπικών αναγκών να μπορούν να σχεδιάζουν και να αναλαμβάνουν την αναδιοργάνωση των δραστηριοτήτων τους σε [επίπεδο Ένωσης].

[...]

(21) Σκοπός της οδηγίας [2001/86] είναι να κατοχυρώσει το δικαίωμα των εργαζομένων να συμμετέχουν στο χειρισμό των θεμάτων και στη λήψη των αποφάσεων που άπτονται της ύπαρξης της SE· τα υπόλοιπα θέματα που υπάγονται στο κοινωνικό και το εργατικό δίκαιο και δη το δικαίωμα ενημέρωσης και γνωμοδοσίας των εργαζομένων, διέπονται από τις εθνικές διατάξεις που ισχύουν, υπό τους αυτούς όρους, για τις ανώνυμες εταιρίες.»

10. Το άρθρο 1, παράγραφοι 1 και 4, του εν λόγω κανονισμού ορίζει τα εξής:

«1. Η σύσταση εταιριών υπό μορφήν [SE] είναι δυνατή στο έδαφος της [Ένωσης], σύμφωνα με τους όρους και τις διαδικασίες που προβλέπονται στον παρόντα κανονισμό.

[...]

4. Ο ρόλος των εργαζομένων σε μια SE διέπεται από τις διατάξεις της οδηγίας [2001/86].»

11. Το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο α', του εν λόγω κανονισμού προβλέπει τα εξής:

«Ανώνυμες εταιρίες και εταιρίες περιορισμένης ευθύνης αναφερόμενες στο παράρτημα II οι οποίες έχουν συσταθεί σύμφωνα με τη νομοθεσία κράτους μέλους και έχουν την καταστατική τους έδρα και την κεντρική τους διοίκηση στην [Ένωση] μπορούν να προωθήσουν τη σύσταση εταιρίας χαρτοφυλακίου SE (SE holding) εφόσον δύο τουλάχιστον από αυτές:

α) διέπονται από το δίκαιο διαφορετικών κρατών μελών [...].»

12. Το άρθρο 8, παράγραφοι 1, 14 και 16, του κανονισμού 2157/2001 ορίζει τα εξής:

«1. Η καταστατική έδρα της SE μπορεί να μεταφερθεί σε άλλο κράτος μέλος [...]. Η μεταφορά δεν συνεπάγεται λύση της εταιρίας ούτε δημιουργία νέου νομικού προσώπου.

[...]

14. Το δικαίω ενός κράτους μέλους μπορεί να προβλέπει, όσον αφορά τις SE που είναι καταχωρημένες στο κράτος αυτό, ότι η μεταφορά της καταστατικής έδρας, η οποία θα επέφερε μεταβολή του εφαρμοστέου δικαίου, δεν ισχύει εάν εντός [δίμηνης προθεσμίας] μια αρμόδια αρχή του εν λόγω κράτους αντιταχθεί στη μεταφορά [...]

[...]

16. Η SE η οποία έχει μεταφέρει την καταστατική της έδρα σε άλλο κράτος μέλος θεωρείται, όσον αφορά κάθε διαφορά εγερθείσα πριν από τη μεταφορά [...], ότι έχει την καταστατική της έδρα στα κράτη μέλη όπου ήταν καταχωρημένη πριν τη μεταφορά, ακόμη και αν η SE ενάγεται μετά τη μεταφορά.»

13. Το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο γ', του ίδιου κανονισμού ορίζει τα εξής:

«Οι SE διέπονται:

[...]

γ) για τα θέματα που δεν ρυθμίζει ή ρυθμίζει εν μέρει ο παρών κανονισμός, καθόσον αφορά τις πτυχές τις μη καλυπτόμενες από τον παρόντα κανονισμό:

[...]

ii) τις νομοθετικές διατάξεις των κρατών μελών τις εφαρμοστέες επί ανωνύμων εταιριών που έχουν συσταθεί κατά τη νομοθεσία του κράτους της καταστατικής έδρας της SE·

[...]».

14. Το άρθρο 12, παράγραφοι 1 και 2, του εν λόγω κανονισμού ορίζει τα εξής:

«1. Η SE καταχωρείται στο κράτος μέλος στο οποίο έχει την έδρα της σε μητρώο που ορίζεται από το δικαίό του [...]

2. Μια SE δύναται να καταχωρηθεί μόνον εάν έχει συναφθεί συμφωνία περί του ρόλου των εργαζομένων σε αυτή, σύμφωνα με το άρθρο 4 της οδηγίας [2001/86] ή έχει ληφθεί απόφαση σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 6, της [εν λόγω] οδηγίας ή έχει λήξει η περίοδος των διαπραγματεύσεων σύμφωνα με το άρθρο 5 της οδηγίας χωρίς τη σύναψη συμφωνίας.»

2. Η οδηγία 2001/86

15. Οι αιτιολογικές σκέψεις 3, 7 και 18 της οδηγίας 2001/86 έχουν ως εξής:

«(3) Για να προωθηθούν οι κοινωνικοί στόχοι της [Ένωσης], πρέπει να θεσπισθούν ειδικές διατάξεις, ιδίως στον τομέα του ρόλου των εργαζομένων, με στόχο να διασφαλισθεί ότι η σύσταση μιας SE δεν επιφέρει την κατάργηση ή τη μείωση της κρατούσας πρακτικής ως προς το ρόλο των εργαζομένων στα πλαίσια των εταιριών που συμμετέχουν στη σύσταση μιας SE· ο στόχος αυτός θα πρέπει να επιδιωχθεί μέσω της θέσπισης συνόλου κανόνων στον τομέα αυτό, οι οποίοι θα συμπληρώνουν τις διατάξεις του κανονισμού [2157/2001].

[...]

(7) Εάν και όταν υπάρχουν, τα δικαιώματα συμμετοχής εντός μιας ή περισσοτέρων εταιριών που προβαίνουν στη σύσταση μιας SE θα πρέπει να διαφυλάσσονται μέσω της μεταφοράς τους στην SE, μόλις αυτή συσταθεί, εκτός εάν τα μέρη αποφασίσουν διαφορετικά·

[...]

(18) Συνιστά θεμελιώδη αρχή και σαφή στόχο της παρούσας οδηγίας να διασφαλιστούν τα κεκτημένα δικαιώματα των εργαζομένων όσον αφορά το ρόλο τους στις αποφάσεις της εταιρίας. Τα δικαιώματα των εργαζομένων πριν τη σύσταση SE πρέπει να αποτελέσουν τη βάση για τα δικαιώματα των εργαζομένων και ως προς το ρόλο τους στην SE (η αρχή “πριν και μετά”): η προσέγγιση αυτή πρέπει συνεπώς να εφαρμόζεται όχι μόνον στην αρχική σύσταση μιας SE αλλά και στις διαρθρωτικές αλλαγές σε υπάρχουσα SE και στις εταιρίες υπό διαδικασία διαρθρωτικών αλλαγών.»

16. Το άρθρο 1 της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα εξής:

«1. Η παρούσα οδηγία διέπει το ρόλο των εργαζομένων στις υποθέσεις των [SE] που προβλέπ[ονται] στον κανονισμό [2157/2001].

2. Για το σκοπό αυτό, θεσπίζονται σε κάθε SE ρυθμίσεις για το ρόλο των εργαζομένων σύμφωνα με τη διαδικασία διαπραγματεύσεων των άρθρων 3 έως 6 ή, στις περιπτώσεις που ορίζονται στο άρθρο 7, σύμφωνα με τη διαδικασία του παραρτήματος.»

17. Το άρθρο 2, στοιχεία β' και ζ', της προμνησθείσας οδηγίας ορίζει τις συμμετέχουσες εταιρίες ως «τις εταιρίες που συμμετέχουν άμεσα στη σύσταση μιας SE» και την ΕΔΟ ως «ομάδα συσταθείσα σύμφωνα με το άρθρο 3 προκειμένου να διαπραγματευθεί με το αρμόδιο όργανο των συμμετεχουσών εταιριών τη θέσπιση ρυθμίσεων για το ρόλο των εργαζομένων εντός της SE».

18. Το άρθρο 3 της οδηγίας 2001/86, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ίδρυση [ΕΔΟ]», ορίζει στις παραγράφους 1, 2 και 6 τα εξής:

«1. Όταν τα διευθυντικά ή διοικητικά όργανα των συμμετεχουσών εταιριών καταρτίζουν το σχέδιο σύστασης SE, το συντομότερο δυνατόν αφότου δημοσιευθούν τα σχέδια συγχώνευσης ή δημιουργίας εταιρίας χαρτοφυλακίου ή αφού συμφωνηθεί σχέδιο για τη σύσταση θυγατρικής ή τη μετατροπή σε SE, λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα, συμπεριλαμβανομένης της παροχής πληροφοριών περί την ταυτότητα των συμμετεχουσών εταιριών, σχετικών θυγατρικών ή εγκαταστάσεων και περί τον αριθμό των εργαζομένων σε αυτές, για να αρχίσουν

διαπραγματεύσεις με τους εκπροσώπους των εργαζομένων στις εταιρίες σχετικά με τις ρυθμίσεις για το ρόλο τους εντός της SE.

2. Για το σκοπό αυτό, ιδρύεται [ΕΔΟ] που εκπροσωπεί τους εργαζομένους των συμμετεχουσών εταιριών και των σχετικών θυγατρικών ή εγκαταστάσεων [...]:

[...]

6. Η [ΕΔΟ] μπορεί να αποφασίσει με την κατωτέρω πλειοψηφία να μην αρχίσει διαπραγματεύσεις, ή να περατώσει τις διαπραγματεύσεις που έχουν ήδη αρχίσει και να βασιστεί στις διατάξεις περί ενημέρωσης και διαβούλευσης με τους εργαζομένους, που ισχύουν στα κράτη μέλη στα οποία η SE έχει εργαζομένους. Όταν λαμβάνεται τέτοια απόφαση, η διαδικασία σύναψης συμφωνίας κατ' άρθρο 4 σταματά και δεν εφαρμόζεται καμμία των διατάξεων του Παραρτήματος.

[...]

Η [ΕΔΟ] συγκαλείται εκ νέου κατόπιν [γραπτής] αιτήσεως του 10 % τουλάχιστον των εργαζομένων στην SE, τις θυγατρικές και τις εγκαταστάσεις της, ή των εκπροσώπων τους, το νωρίτερο δύο έτη μετά την προαναφερόμενη απόφαση, εκτός εάν τα μέρη συμφωνήσουν να αρχίσουν οι διαπραγματεύσεις νωρίτερα. Εάν η [ΕΔΟ] αποφασίσει να ανακινήσει διαπραγματεύσεις με τη διεύθυνση χωρίς ωστόσο οι διαπραγματεύσεις να καταλήξουν σε συμφωνία, ουδεμία των διατάξεων του παραρτήματος εφαρμόζεται.»

19. Το άρθρο 7 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Διατάξεις αναφοράς», προβλέπει στις παραγράφους 1 και 2 τα εξής:

«1. Προκειμένου να εξασφαλιστεί η επίτευξη του στόχου κατ' άρθρο 1, τα κράτη μέλη θεσπίζουν [...] διατάξεις αναφοράς σχετικά με το ρόλο των εργαζομένων, οι οποίες πρέπει να πληρούν τις προϋποθέσεις του παραρτήματος.

Οι διατάξεις αναφοράς, που θεσπίζονται από τη νομοθεσία του κράτους μέλους όπου πρόκειται να εγκατασταθεί η καταστατική έδρα της SE, ισχύουν από την ημερομηνία καταχώρησης της SE, εφόσον:

α) είτε συμφωνούν τα μέρη·

β) είτε δεν έχει επιτευχθεί συμφωνία [...] και:

- το αρμόδιο όργανο έκαστης συμμετέχουσας εταιρίας δεχθεί την εφαρμογή των διατάξεων αναφοράς σε σχέση με τη SE συνεχίζοντας έτσι την καταχώρηση της SE, και
- η [ΕΔΟ] δεν έχει λάβει την απόφαση που προβλέπεται στο άρθρο 3, παράγραφος 6.

2. Επιπλέον, οι διατάξεις αναφοράς που θεσπίζονται από την εθνική νομοθεσία του κράτους μέλους καταχώρησης σύμφωνα με το τμήμα 3 του παραρτήματος εφαρμόζονται μόνον:

[...]

γ) στην περίπτωση SE που έχει συσταθεί μέσω σύστασης εταιρίας χαρτοφυλακίου ή θυγατρικής εταιρίας:

- εάν υπήρξαν, πριν την καταχώρηση της SE, σε μια ή περισσότερες από τις συμμετέχουσες εταιρίες, μια ή περισσότερες από τις μορφές συμμετοχής που καλύπτουν τουλάχιστον το 50 % του συνολικού αριθμού των εργαζομένων όλων των συμμετεχουσών εταιριών, ή
- εάν υπήρξαν, πριν την καταχώρηση της SE, σε μια ή περισσότερες από τις συμμετέχουσες εταιρίες, μια ή περισσότερες από τις μορφές συμμετοχής που να καλύπτουν λιγότερο από το 50 % του συνολικού αριθμού των εργαζομένων όλων των συμμετεχουσών εταιριών, και η [ΕΔΟ] αποφασίζει σχετικά.

Εάν στις διάφορες συμμετέχουσες εταιρίες υπήρξαν πλείονες μορφές συμμετοχής, η [ΕΔΟ] αποφασίζει ποια από αυτές θα καθιερωθεί στη SE. Τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν κανόνες, εφαρμοστέους όταν δεν έχει ληφθεί σχετική απόφαση για SE καταχωρημένη εντός του εδάφους τους. Η [ΕΔΟ] ενημερώνει τα αρμόδια όργανα των συμμετεχουσών εταιριών για τις αποφάσεις που έλαβε βάσει της παρούσας παραγράφου.»

20. Το άρθρο 11 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Καταστρατήγηση των διαδικασιών», προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα ενδεδειγμένα σύμφωνα με τη [νομοθεσία της Ένωσης] μέτρα προκειμένου να εμποδίσουν μια κατάχρηση της SE αποσκοπούσα στο να στερήσει από τους εργαζομένους το δικαίωμα να συμμετέχουν στα της εταιρίας ή να τους αρνηθεί αυτό το δικαίωμα.»

21. Το άρθρο 12, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη προβλέπουν τα ενδεδειγμένα μέτρα σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων της παρούσας οδηγίας· ειδικότερα μεριμνούν για την ύπαρξη των διοικητικών ή [δικαστικών] διαδικασιών που θα εξασφαλίζουν την εκτέλεση των υποχρεώσεων οι οποίες απορρέουν από την παρούσα οδηγία.»

B. Το γερμανικό δίκαιο

22. Η οδηγία 2001/86 μεταφέρθηκε στο γερμανικό δίκαιο με τον Gesetz über die Beteiligung der Arbeitnehmer in einer Europäischen Gesellschaft (νόμο περί του ρόλου των εργαζομένων σε ευρωπαϊκή εταιρία)¹³, της 22ας Δεκεμβρίου 2004.

23. Το άρθρο 18 του νόμου αυτού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Επανέναρξη των διαπραγματεύσεων», προβλέπει στην παράγραφο 3 τα εξής:

«Σε περίπτωση που σχεδιάζονται διαρθρωτικές εταιρικές αλλαγές στην SE, οι οποίες ενδέχεται να θίξουν τα δικαιώματα συμμετοχής των εργαζομένων στην εταιρία, διεξάγονται με πρωτοβουλία της διοίκησης της SE ή του συμβουλίου εργαζομένων της SE διαπραγματεύσεις για τα δικαιώματα αυτά των εργαζομένων. Αντί της εκ νέου συγκρότησης της [ΕΔΟ], οι διαπραγματεύσεις με τη διοίκηση της SE μπορούν, κατόπιν κοινής συμφωνίας, να διεξαχθούν από το συμβούλιο εργαζομένων της SE από κοινού με τους εκπροσώπους των εργαζομένων που θίγονται από τη σχεδιαζόμενη διαρθρωτική αλλαγή και οι οποίοι δεν εκπροσωπούνταν μέχρι τότε από το συμβούλιο εργαζομένων της SE. Σε περίπτωση που δεν επιτευχθεί συμφωνία κατά

¹³ BGBl. 2004 I, σ. 3675.

τις διαπραγματεύσεις αυτές, εφαρμόζονται τα άρθρα 22 έως 33 για τα εκ του νόμου συμβούλια εργαζομένων της SE και τα άρθρα 34 έως 38 για το σύστημα συναπόφασης εκ του νόμου.»

24. Το άρθρο 43 του εν λόγω νόμου ορίζει τα εξής:

«Δεν πρέπει να γίνεται κατάχρηση της SE αποσκοπούσα στο να στερηθούν οι εργαζόμενοι το δικαίωμα να συμμετέχουν στα της εταιρίας ή να μην τους αναγνωρισθεί αυτό το δικαίωμα. Τεκμαίρεται η ύπαρξη κατάχρησης όταν, χωρίς να έχει κινηθεί η διαδικασία του άρθρου 18, παράγραφος 3, πραγματοποιηθούν κατά τη διάρκεια του έτους που έπεται της συστάσεως της SE διαρθρωτικές αλλαγές που έχουν ως αποτέλεσμα να στερηθούν οι εργαζόμενοι το δικαίωμα να συμμετέχουν στα της εταιρίας ή να μην τους αναγνωρισθεί αυτό το δικαίωμα.»

III. Τα πραγματικά περιστατικά της διαφοράς της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

25. Στις 28 Μαρτίου 2013 η εταιρία O Holding SE, συσταθείσα, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 2, του κανονισμού 2157/2001, από τις εταιρίες O Ltd και O GmbH, δύο εταιρίες εδρεύουσες στο Ηνωμένο Βασίλειο και στη Γερμανία αντιστοίχως, οι οποίες δεν απασχολούσαν εργαζομένους και δεν διέθεταν θυγατρικές εταιρίες στις οποίες απασχολούνταν εργαζόμενοι, καταχωρήθηκε στο μητρώο της Αγγλίας και της Ουαλίας, χωρίς να έχουν διεξαχθεί διαπραγματεύσεις σχετικά με τον ρόλο των εργαζομένων σύμφωνα με τα άρθρα 3 έως 7 της οδηγίας 2001/86.

26. Την επομένη, στις 29 Μαρτίου 2013, η O Holding SE κατέστη μοναδική εταίρος της εταιρίας O Holding GmbH, μιας εταιρίας με έδρα το Αμβούργο (Γερμανία), η οποία διέθετε εποπτικό συμβούλιο συγκείμενο κατά το ένα τρίτο από εκπροσώπους των εργαζομένων. Στις 14 Ιουνίου 2013 η O Holding SE αποφάσισε τη μετατροπή της O Holding GmbH σε ετερόρρυθμη εταιρία, με την επωνυμία O KG. Η μεταβολή της εταιρικής μορφής της καταχωρήθηκε στο μητρώο στις 2 Σεπτεμβρίου 2013, από την ημερομηνία δε αυτή καταργήθηκε το σύστημα συμμετοχής των εργαζομένων στο εποπτικό συμβούλιο.

27. Αν και η O KG απασχολεί περίπου 816 εργαζομένους και διαθέτει θυγατρικές εταιρίες σε πλείονα κράτη μέλη στις οποίες απασχολούνται συνολικά περί τους 2 200 εργαζομένους, οι εταίροι της (O Holding SE, ετερόρρυθμη εταίρος, και η εταιρία O Management SE, ομόρρυθμη εταίρος, με έδρα το Αμβούργο, μοναδική μέτοχος της οποίας είναι η O Holding SE) δεν απασχολούν κανέναν εργαζόμενο.

28. Η O Holding SE μετέφερε την έδρα της στο Αμβούργο με ισχύ από τις 4 Οκτωβρίου 2017.

29. Το συμβούλιο εργαζομένων του ομίλου O KG, θεωρώντας ότι η διοίκηση της O Holding SE όφειλε να κινήσει εκ των υστέρων τη διαδικασία για τη συγκρότηση ΕΔΟ, καθόσον διέθετε θυγατρικές εταιρίες, κατά την έννοια του άρθρου 2, στοιχείο γ', της οδηγίας 2001/86, σε πλείονα κράτη μέλη οι οποίες απασχολούσαν εργαζομένους, άσκησε αγωγή. Η διοίκηση της O Holding SE αρνήθηκε την αγωγή αυτή.

30. Κατόπιν απορρίψεως της αγωγής του συμβουλίου εργαζομένων του ομίλου O KG με απόφαση του Arbeitsgericht Hamburg (δικαστηρίου εργατικών διαφορών Αμβούργου, Γερμανία), η οποία επικυρώθηκε από το Landesarbeitsgericht Hamburg (δευτεροβάθμιο

δικαστήριο εργατικών διαφορών Αμβούργου, Γερμανία), η υπόθεση παραπέμφθηκε στο Bundesarbeitsgericht (Ομοσπονδιακό Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών, Γερμανία), το οποίο είναι το αιτούν δικαστήριο.

31. Για την επίλυση της εν λόγω ένδικης διαφοράς, το αιτούν δικαστήριο ζητεί την ερμηνεία του άρθρου 12, παράγραφος 2, του κανονισμού 2157/2001, σε συνδυασμό με τα άρθρα 3 έως 7 της οδηγίας 2001/86. Επισημαίνει ότι, ομολογουμένως, οι συγκεκριμένες διατάξεις δεν προβλέπουν ρητώς ότι η διαδικασία διαπραγμάτευσης ως προς τον ρόλο των εργαζομένων πρέπει, εφόσον δεν έχει προηγηθεί, να κινείται εκ των υστέρων. Εκτιμά, ωστόσο, ότι ο κανονισμός και η οδηγία αυτή εκκινούν από την αρχή, όπως προκύπτει ιδίως από τις αιτιολογικές σκέψεις 1 και 2 του κανονισμού, ότι οι συμμετέχουσες εταιρίες ή οι θυγατρικές τους ασκούν οικονομική δραστηριότητα συνεπαγόμενη την απασχόληση εργαζομένων, οπότε, ήδη από τη σύσταση και πριν από την καταχώρηση της SE, είναι δυνατή η κίνηση μιας τέτοιας διαδικασίας διαπραγμάτευσης. Κατά συνέπεια, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται εάν ο σκοπός που επιδιώκεται με τα άρθρα 3 έως 7 της εν λόγω οδηγίας θα μπορούσε να επιβάλλει, στην περίπτωση καταχώρησης SE συσταθείσας από συμμετέχουσες εταιρίες που δεν απασχολούν εργαζομένους και δεν διαθέτουν θυγατρικές που απασχολούν εργαζομένους, την εκ των υστέρων διεξαγωγή της διαδικασίας διαπραγμάτευσης σχετικά με τον ρόλο των εργαζομένων όταν η SE καθίσταται ελέγχουσα επιχείρηση θυγατρικών σε πλείονα κράτη μέλη οι οποίες απασχολούν εργαζομένους.

32. Στο πλαίσιο αυτό, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι μια τέτοια υποχρέωση θα μπορούσε να είναι επιβεβλημένη, τουλάχιστον υπό το πρίσμα του άρθρου 11 της οδηγίας 2001/86 εάν, όπως συμβαίνει στην υπόθεση της κύριας δίκης, υφίσταται στενή χρονική σχέση μεταξύ της καταχώρησης της SE και της απόκτησης θυγατρικών, καθόσον το γεγονός αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει στην υπόθεση ότι πρόκειται για καταχρηστική μεθόδευση που αποσκοπεί στο να στερηθούν οι εργαζόμενοι τα δικαιώματά τους όσον αφορά τον ρόλο τους στην επιχείρηση ή στο να μην τους αναγνωρισθούν τα δικαιώματα αυτά.

33. Εάν υφίσταται υποχρέωση εκ των υστέρων διεξαγωγής της διαδικασίας διαπραγμάτευσης σχετικά με τον ρόλο των εργαζομένων, τίθεται περαιτέρω το ερώτημα κατά πόσον η διαδικασία αυτή υπόκειται σε χρονικό περιορισμό και αν η διεξαγωγή της διέπεται από το δίκαιο του κράτους μέλους στο οποίο η SE έχει σήμερα την καταστατική της έδρα ή από το δίκαιο του κράτους μέλους στο οποίο είχε καταχωρηθεί αρχικά, λαμβανομένου υπόψη του γεγονότος ότι, εν προκειμένω, το τελευταίο αυτό κράτος αποχώρησε από την Ένωση μετά από τη μεταφορά της έδρας της SE στη Γερμανία.

34. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Bundesarbeitsgericht (Ομοσπονδιακό Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 12, παράγραφος 2, του κανονισμού [2157/2001] σε συνδυασμό με τα άρθρα 3 έως 7 της οδηγίας [2001/86] την έννοια ότι, όταν κατά τη σύσταση [SE χαρτοφυλακίου] από συμμετέχουσες εταιρίες που δεν απασχολούν εργαζομένους και δεν έχουν θυγατρικές που απασχολούν εργαζομένους, καθώς και κατά την καταχώρησή της στο μητρώο κράτους μέλους (“SE άνευ εργαζομένων”), δεν έχει προηγηθεί διαδικασία διαπραγμάτευσης σχετικά με τον ρόλο των εργαζομένων στην SE, σύμφωνα με την εν λόγω οδηγία, η διαδικασία αυτή πρέπει να διεξάγεται εκ των υστέρων, σε περίπτωση που η SE καθίσταται ελέγχουσα επιχείρηση θυγατρικών σε πλείονα κράτη μέλη [...], οι οποίες απασχολούν εργαζομένους;

- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα, είναι δυνατή και επιβεβλημένη σε τέτοια περίπτωση η εκ των υστέρων διεξαγωγή της διαδικασίας διαπραγμάτευσης χωρίς χρονικό περιορισμό;
- 3) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο δεύτερο ερώτημα, αντιτίθεται το άρθρο 6 της οδηγίας [2001/86] στη δυνατότητα εφαρμογής του δικαίου του κράτους μέλους στο οποίο η SE έχει πλέον την καταστατική της έδρα όσον αφορά την εκ των υστέρων διεξαγωγή της διαδικασίας διαπραγμάτευσης, όταν η “SE άνευ εργαζομένων” καταχωρίστηκε στο μητρώο σε έτερο κράτος μέλος χωρίς να έχει προηγηθεί τέτοια διαδικασία και, ήδη πριν από τη μεταφορά της καταστατικής έδρας της, κατέστη ελέγχουσα επιχείρηση θυγατρικών σε πλείονα κράτη μέλη [...], οι οποίες απασχολούν εργαζομένους;
- 4) Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης στο τρίτο ερώτημα, ισχύει το ίδιο και στην περίπτωση κατά την οποία το κράτος στο οποίο καταχωρίστηκε το πρώτον η εν λόγω “SE άνευ εργαζομένων” αποχώρησε από την [...] Ένωση μετά τη μεταφορά της έδρας και το δίκαιό του δεν περιέχει πλέον διατάξεις για τη διεξαγωγή διαδικασίας διαπραγμάτευσης σχετικά με τον ρόλο των εργαζομένων στην SE;»

35. Γραπτές παρατηρήσεις κατέθεσαν η Γερμανική Κυβέρνηση και η Επιτροπή.

36. Κατά την επ’ ακροατηρίου συζήτηση της 28ης Σεπτεμβρίου 2023, το συμβούλιο εργαζομένων του ομίλου O KG, το διευθυντικό όργανο της O Holding SE, η Γερμανική και η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή ανέπτυξαν προφορικώς τις παρατηρήσεις τους και απάντησαν προφορικώς στις ερωτήσεις που τους έθεσε το Δικαστήριο.

IV. Ανάλυση

37. Η σύσταση της SE διέπεται από ορισμένες βασικές αρχές.

38. Πρώτον, υπάρχουν μόνον τέσσερις τρόποι με τους οποίους μπορεί να συσταθεί μια SE: με συγχώνευση, με σύσταση SE χαρτοφυλακίου, με σύσταση θυγατρικής SE, με μετατροπή ανώνυμης εταιρείας σε SE¹⁴.

39. Δεύτερον, οι SE διέπονται:

- από τις διατάξεις του κανονισμού 2157/2001·
- από τις διατάξεις του καταστατικού της SE, εφόσον το επιτρέπει ρητά ο εν λόγω κανονισμός, ή
- για τα θέματα που δεν ρυθμίζονται (εν όλω ή εν μέρει) από τον εν λόγω κανονισμό, από τις διατάξεις του εθνικού δικαίου που θεσπίζονται προς εφαρμογή μέτρων του δικαίου της Ένωσης που αφορούν ειδικά τις SE, από τις εφαρμοστέες επί ανωνύμων εταιριών διατάξεις του κράτους μέλους στο οποίο είναι καταχωρημένη η SE και από τις διατάξεις του καταστατικού της SE υπό τις αυτές προϋποθέσεις που απαιτούνται και για την εφαρμογή τους επί ανωνύμων εταιριών του κράτους της καταστατικής έδρας της SE¹⁵.

¹⁴ Βλ. άρθρο 2 του κανονισμού 2157/2001.

¹⁵ Βλ. άρθρο 9, παράγραφος 1, του κανονισμού 2157/2001.

40. Τρίτον, μια SE δύναται να καταχωρηθεί μόνον εφόσον έχει συναφθεί συμφωνία περί του ρόλου των εργαζομένων σε αυτήν κατά την έννοια του άρθρου 4 της οδηγίας 2001/86, ή έχει ληφθεί απόφαση από την ΕΔΟ να βασιστεί στις διατάξεις που ισχύουν στα κράτη μέλη στα οποία η SE έχει εργαζομένους ή έχει λήξει η περίοδος των διαπραγματεύσεων σύμφωνα με το άρθρο 5 της οδηγίας χωρίς τη σύναψη συμφωνίας¹⁶.

41. Όσον αφορά τη συμμετοχή των εργαζομένων, η οποία ορίζεται ως η επιρροή του οργάνου εκπροσώπησης των εργαζομένων ή/και των εκπροσώπων τους στις υποθέσεις μιας εταιρίας¹⁷, αποτέλεσε ένα από τα κρίσιμα σημεία των διαπραγματεύσεων σχετικά με το σχέδιο κανονισμού για τη δημιουργία της SE, τα οποία παρεμπόδιζαν την ευόδωσή τους, όπως υπομνήσθηκε ανωτέρω¹⁸. Συναφής προς την αρχή του σεβασμού του υψηλού επιπέδου προστασίας των υφιστάμενων δικαιωμάτων ως προς τον ρόλο των εργαζομένων, η αρχή «πριν και μετά» ήταν καθοριστική και κατέστησε δυνατή την επιτυχή ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων. Η συγκεκριμένη αρχή έγινε αποδεκτή τόσο από τους υποστηρικτές της προστασίας του συστήματος συμμετοχής, δεδομένου ότι καθιστούσε δυνατή τη διατήρηση υψηλού επιπέδου συμμετοχής των εργαζομένων, όσο και από τα κράτη μέλη που δεν γνώριζαν το σύστημα αυτό, τα οποία είδαν στην εν λόγω αρχή ένα μέσο προσέλκυσης εταιρικών εδρών στο έδαφός τους¹⁹.

42. Ωστόσο, η αρχή «πριν και μετά» αφορά αποκλειστικά τις συμμετέχουσες εταιρίες και καθιστά δυνατή την προστασία των υφιστάμενων στις εταιρίες αυτές δικαιωμάτων συμμετοχής των εργαζομένων²⁰.

43. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο να διευκρινίσει εάν είναι δυνατή η εκ των υστέρων διεξαγωγή διαπραγματεύσεων σχετικά με τον ρόλο των εργαζομένων, δηλαδή κατόπιν της καταχώρησης μιας SE χαρτοφυλακίου που έχει συσταθεί από εταιρίες που δεν απασχολούσαν εργαζομένους κατά τον χρόνο της καταχώρησής της.

44. Πρέπει, προκαταρκτικώς, να υπομνησθεί ότι, αντιθέτως προς την πρώτη εντύπωση που δημιουργεί η διατύπωση του εν λόγω προδικαστικού ερωτήματος, το εάν η SE χαρτοφυλακίου διαθέτει ή όχι θυγατρικές που απασχολούν εργαζομένους δεν ασκεί επιρροή όσον αφορά την ενεργοποίηση της υποχρέωσης συγκρότησης ΕΔΟ και εξαρχής διεξαγωγής διαπραγματεύσεων για τον ρόλο των εργαζομένων. Συγκεκριμένα, το άρθρο 2, στοιχείο β', και το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 2001/86 αφορούν μόνον τις εταιρίες που μετέχουν άμεσα στη σύσταση της SE και, κατά συνέπεια, λαμβάνονται υπόψη μόνον τα κερτημένα εντός των εταιριών αυτών δικαιώματα συμμετοχής των εργαζομένων. Αντιθέτως, κατά τον χρόνο της συγκρότησης της ΕΔΟ²¹ και της σύναψης της συμφωνίας²², λαμβάνονται σχετικώς υπόψη οι οικείες θυγατρικές εταιρίες και εγκαταστάσεις²³.

¹⁶ Βλ. άρθρο 12, παράγραφος 2, του κανονισμού 2157/2001.

¹⁷ Βλ. άρθρο 2, στοιχείο ια', της οδηγίας 2001/86.

¹⁸ Βλ. σημείο 3 των παρουσών προτάσεων.

¹⁹ Βλ. Sick, S., «Worker participation in SEs – a workable, albeit imperfect compromise», σε Cremers, J., Stollt, M. και Vitols, S., *A decade of experience with the European Company*, The European Trade Union Institute, Βρυξέλλες, 2013, σ. 93 έως 106, ιδίως σ. 96 και 97.

²⁰ Βλ. αιτιολογικές σκέψεις 3, 7 και 18 της οδηγίας 2001/86.

²¹ Βλ. άρθρο 3, παράγραφος 2, της οδηγίας 2001/86.

²² Βλ. άρθρο 4, παράγραφος 2, στοιχείο β', της οδηγίας 2001/86.

²³ Βλ. έγγραφο εργασίας αριθ. 6 της ομάδας εμπειρογνομόνων που αποτελείται από εθνικούς εμπειρογνώμονες και κοινωνικούς εταίρους, η οποία συστάθηκε από την Επιτροπή ως φόρουμ συζητήσεων σχετικά με τις λεπτομέρειες μεταφοράς της οδηγίας 2001/86 στις εθνικές νομοθεσίες (στο εξής: ομάδα εμπειρογνομόνων SE), της 2ας Οκτωβρίου 2002, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ορισμός των “συμμετεχουσών εταιριών” – Άρθρο 2, παράγραφος β)», σ. 30 και 31.

45. Αν και, σύμφωνα με το άρθρο 12, παράγραφος 2, του κανονισμού 2157/2001, η καταχώρηση μιας SE προϋποθέτει τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων στο πλαίσιο της ΕΔΟ, υπάρχουν στην πράξη περιπτώσεις στις οποίες η εν λόγω καταχώρηση πραγματοποιείται χωρίς τη συγκρότηση ΕΔΟ και χωρίς διαπραγματεύσεις σχετικά με τις ρυθμίσεις για τον ρόλο των εργαζομένων διότι η διεξαγωγή τους δεν είναι δυνατή.

46. Τούτο συμβαίνει στην περίπτωση της σύστασης SE υπό τη μορφή εταιρίας χαρτοφυλακίου, όταν οι εταιρίες που προωθούν τη σύσταση αυτή δεν απασχολούν εργαζομένους. Το αυτό συμβαίνει και στην περίπτωση σύστασης θυγατρικής υπό τη μορφή SE από εταιρίες που δεν απασχολούν εργαζόμενους²⁴. Στις περιπτώσεις αυτές, καθόσον δεν υπάρχουν εργαζόμενοι στις συμμετέχουσες εταιρίες, δεν είναι δυνατή η συγκρότηση ΕΔΟ σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται στην οδηγία 2001/86.

47. Το ερώτημα εάν είναι δυνατό να καταχωρηθεί μια SE παρά το γεγονός ότι δεν έχει τηρηθεί το άρθρο 12, παράγραφος 2, του κανονισμού 2157/2001 έχει τεθεί στα γερμανικά δικαστήρια. Βάσει τελεολογικής ερμηνείας της συγκεκριμένης διάταξης, το Oberlandesgericht Düsseldorf (ανώτερο περιφερειακό δικαστήριο Ντίσελντορφ, Γερμανία)²⁵ έκανε δεκτή την καταχώρηση μιας τέτοιας SE, παρά την αντίθεση των συνδικαλιστικών οργανώσεων²⁶.

48. Καταχωρήσεις SE χωρίς τη διεξαγωγή εξαρχής διαπραγματεύσεων για τον ρόλο των εργαζομένων έχουν πραγματοποιηθεί σε διάφορα κράτη μέλη (ιδίως στη Γερμανία και την Τσεχική Δημοκρατία, όπου είναι πολυάριθμες²⁷).

49. Η αποδοχή τους αυτή, η οποία αντιβαίνει στο γράμμα του άρθρου 12, παράγραφος 2, του κανονισμού 2157/2001, δικαιολογείται, κατά τη Γερμανική Κυβέρνηση, από μια τελεολογική ερμηνεία της συγκεκριμένης διάταξης, προκειμένου να καταστεί δυνατή η άσκηση των οικονομικών ελευθεριών στην ενιαία αγορά, η οποία δεν προϋποθέτει κατ' ανάγκην και την απασχόληση εργαζομένων στην SE. Επιπλέον, αναγνωρίστηκε όχι μόνον ότι, ελλείψει εργαζομένων στις συμμετέχουσες εταιρίες, δεν μπορούσε να συγκροτηθεί ΕΔΟ, αλλά και ότι δεν υπήρχαν υφιστάμενα δικαιώματα των εργαζομένων προς προστασία και ότι, κατά συνέπεια, δεν ήταν δυνατό να εφαρμοστεί η αρχή «πριν και μετά». Τυχόν επιβολή της διεξαγωγής τέτοιων διαπραγματεύσεων θα ισοδυναμούσε στις συγκεκριμένες περιπτώσεις με απαγόρευση σύστασης SE. Η Επιτροπή, με τις παρατηρήσεις της, διευκρίνισε ότι η καταχώρηση αυτή χωρίς προηγούμενες διαπραγματεύσεις μπορούσε να βασιστεί στους κανόνες του κανονισμού 2157/2001, οι οποίοι ορίζουν ότι, για τα θέματα που δεν καλύπτονται από τον κανονισμό, έχει εφαρμογή το εθνικό δίκαιο που εφαρμόζεται στις ανώνυμες εταιρίες στο κράτος μέλος και ότι, κατά συνέπεια, εάν το εν λόγω εθνικό δίκαιο επιτρέπει τη σύσταση ανωνύμων εταιριών χωρίς εργαζομένους, το ίδιο πρέπει να επιτρέπεται και για τις SE²⁸.

50. Δεν αμφισβητείται, συνεπώς, ότι η καταχώρηση SE χωρίς εργαζομένους είναι δυνατή στην περίπτωση που έχει υποβληθεί στην κρίση του Δικαστηρίου²⁹.

²⁴ Βλ. Stollt, M. και Kelemen, M., «A big hit or a flop? A decade of facts and figures on the European Company (SE)», σε Cremers, J., Stollt, M. και Vitols, S., *A decade of experience with the European Company*, όπ.π., σ. 25 έως 47, ιδίως σ. 45 και 46.

²⁵ Βλ. απόφαση I-3 Wx 248/08, της 30ής Μαρτίου 2009.

²⁶ Βλ. Köstler, R., «SEs in Germany», σε Cremers, J., Stollt, M. και Vitols, S., *A decade of experience with the European Company*, όπ.π., σ. 123 έως 131, ιδίως σ. 128 και 129.

²⁷ Βλ. Stollt, M. και Wolters, E., *Implication des travailleurs dans la Société européenne (SE) – Guide pour les acteurs de terrain*, The European Trade Union Institute, Βρυξέλλες, 2013, σ. 93.

²⁸ Βλ. άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο γ', σημείο ii, του κανονισμού 2157/2001.

²⁹ Το αυτό ισχύει και για τη σύσταση θυγατρικής SE από συμμετέχουσες εταιρίες χωρίς εργαζόμενους.

51. Ως εκ τούτου, ανακύπτει το ζήτημα εάν είναι δυνατή η εκ των υστέρων διεξαγωγή διαπραγματεύσεων ως προς τον ρόλο των εργαζομένων.

52. Η οδηγία 2001/86 προβλέπει ότι διαπραγματεύσεις μετά την καταχώρηση μπορούν, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 6, τέταρτο εδάφιο, να διεξαχθούν μόνον κατόπιν γραπτής αιτήσεως του 10 % τουλάχιστον των εργαζομένων στην SE, τις θυγατρικές και τις εγκαταστάσεις της, ή των εκπροσώπων τους, το νωρίτερο δύο έτη μετά την απόφαση της ΕΔΟ για τη μη έναρξη ή την περάτωση των προηγούμενων διαπραγματεύσεων, εκτός αν τα μέρη συμφωνήσουν να αρχίσουν οι διαπραγματεύσεις νωρίτερα. Είναι επομένως σαφές ότι εκ των υστέρων διαπραγματεύσεις μπορούν να διεξαχθούν μόνον εάν έχει συσταθεί εξαρχής ΕΔΟ και ότι πρόκειται, κατά κυριολεξία, για αναδιαπραγμάτευση. Στο παράρτημα της εν λόγω οδηγίας προβλέπεται επίσης η διεξαγωγή διαπραγματεύσεων τέσσερα έτη μετά τη συγκρότηση του οργάνου εκπροσώπησης σε περίπτωση εφαρμογής των διατάξεων αναφοράς³⁰.

53. Η αιτιολογική σκέψη 18 της οδηγίας 2001/86 αναφέρει, αφενός, ότι τα δικαιώματα των εργαζομένων πριν τη σύσταση SE πρέπει να αποτελέσουν τη βάση για τα δικαιώματα των εργαζομένων και ως προς τον ρόλο τους στην SE (η αρχή «πριν και μετά») και, αφετέρου, ότι η προσέγγιση αυτή πρέπει συνεπώς να εφαρμόζεται όχι μόνον στην αρχική σύσταση μιας SE, αλλά και στις διαρθρωτικές αλλαγές σε υπάρχουσα SE, καθώς και στις εταιρίες υπό διαδικασία διαρθρωτικών αλλαγών. Επομένως, η συγκεκριμένη αιτιολογική σκέψη δεν αρκεί για τη θεμελίωση δικαιώματος για την εκ των υστέρων διεξαγωγή διαπραγματεύσεων όσον αφορά τον ρόλο των εργαζομένων σε περίπτωση που δεν έχει εξαρχής συγκροτηθεί ΕΔΟ.

54. Πράγματι, αντιθέτως προς όσα υποστηρίζουν η Γερμανική και η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση, αυτή η μη δυνατότητα εκ των υστέρων διεξαγωγής διαπραγματεύσεων δεν οφείλεται σε τυχόν παράλειψη κατά την κατάρτιση της οδηγίας 2001/86, αλλά σε πραγματική επιλογή του νομοθέτη της Ένωσης απορρέουσα από τον συμβιβασμό που επήλθε όσον αφορά την αρχή «πριν και μετά».

55. Προς την κατεύθυνση αυτή μπορούν να επισημανθούν διάφορα στοιχεία. Πρώτον, η έκθεση Davignon, η οποία χρησίμευσε ως βάση για τις τελικές διαπραγματεύσεις σχετικά με τον κανονισμό 2157/2001 και την οδηγία 2001/86, πρότεινε σαφώς τη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων ως προς τον ρόλο των εργαζομένων πριν από την καταχώρηση, για λόγους προβλεψιμότητας για τους μετόχους και τους εργαζομένους, καθώς και χάριν της σταθερότητας του βίου της SE³¹. Δεύτερον, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο είχε προτείνει να συμπεριληφθεί μια αιτιολογική σκέψη 7α η οποία προέβλεπε ρητώς την εκ των υστέρων διεξαγωγή διαπραγματεύσεων, η οποία όμως απορρίφθηκε³² υπέρ της πολύ πιο ασαφούς διατύπωσης της αιτιολογικής σκέψης 18 της οδηγίας 2001/86.

56. Αυτή η επιλογή του νομοθέτη της Ένωσης ήταν επίσης εμφανής και κατά τη σύνταξη του καταστατικού της ευρωπαϊκής συνεταιριστικής εταιρίας καθώς και στην οδηγία 2003/72/ΕΚ³³ σχετικά με τον ρόλο των εργαζομένων σε μια τέτοια εταιρία, δεδομένου ότι προβλέπεται ρητώς η εκ των υστέρων διεξαγωγή διαπραγματεύσεων για τον ρόλο των εργαζομένων όταν ο αριθμός των

³⁰ Βλ. παράρτημα, μέρος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2001/86.

³¹ Βλ. έκθεση Davignon, σημεία 50 και 69, καθώς και έγγραφο εργασίας αριθ. 19 της ομάδας εμπειρογνομόνων για την SE, της 23ης Ιουνίου 2003, το οποίο φέρει τον τίτλο «Καταστρατήγηση της διαδικασίας – Άρθρο 11» (στο εξής: έγγραφο εργασίας αριθ. 19 της ομάδας εμπειρογνομόνων για την SE), σ. 125 και 126.

³² Βλ. έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 21ης Ιουνίου 2001 σχετικά με το σχέδιο οδηγίας του Συμβουλίου για τη συμπλήρωση του καταστατικού της ευρωπαϊκής εταιρίας όσον αφορά τον ρόλο των εργαζομένων (A5-0231/2001), σ. 7.

³³ Οδηγία του Συμβουλίου, της 22ας Ιουλίου 2003, για τη συμπλήρωση του καταστατικού του ευρωπαϊκού συνεταιρισμού όσον αφορά τον ρόλο των εργαζομένων (ΕΕ 2003, L 207, σ. 25).

εργαζομένων φθάσει ή ξεπεράσει τουλάχιστον τους 50 σε δύο τουλάχιστον κράτη μέλη³⁴. Στην περίπτωση αυτή, επομένως, οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των κρατών μελών κατέστησαν δυνατή τη δημιουργία μιας υποχρέωσης για την εκ των υστέρων διεξαγωγή διαπραγματεύσεων, η οποία συνδέεται βεβαίως με την υπέρβαση ενός ορίου, η οποία, όμως, δεν έχει προβλεφθεί στο ρυθμιστικό πλαίσιο που ισχύει για τις SE.

57. Εξάλλου, οι δυσχέρειες όσον αφορά τις SE χωρίς εργαζόμενους είχαν επισημανθεί ήδη από το 2003 από την ομάδα εμπειρογνομόνων για την SE³⁵, αλλά και από την ομάδα των εντεταλμένων από την Επιτροπή ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων ενόψει της αναθεώρησης της οδηγίας 2001/86 κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 15 της ίδιας οδηγίας³⁶.

58. Επομένως, η Επιτροπή, έχοντας πλήρη επίγνωση της δυσκολίας αυτής, κατήρτισε και συνέταξε την έκθεσή της σχετικά με την εφαρμογή του κανονισμού 2157/2001, καθώς και την ανακοίνωσή της για την αναθεώρηση της οδηγίας 2001/86. Στη μεν πρώτη, η Επιτροπή, αφού αναφέρθηκε στο ζήτημα της ενεργοποίησης των ανενεργών SE³⁷, επισημαίνει ότι «[κ]ατά την εξέταση ενδεχόμενων τροποποιήσεων στο καταστατικό της SE για την αντιμετώπιση των πρακτικών προβλημάτων που έχουν εντοπιστεί από διάφορους ενδιαφερόμενους θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι το καθεστώς της SE είναι αποτέλεσμα λεπτού συμβιβασμού κατόπιν μακρόχρονων διαπραγματεύσεων. Η Επιτροπή εξετάζει επί του παρόντος το ενδεχόμενο τροποποίησης του καταστατικού SE με σκοπό την υποβολή προτάσεων στη διάρκεια του 2012, εφόσον κριθεί απαραίτητο»³⁸. Στη δε δεύτερη, η Επιτροπή, αφού διαπίστωσε επίσης την απουσία διατάξεων στην οδηγία 2001/86 σχετικά με την περίπτωση των SE που ιδρύονται χωρίς εργαζομένους³⁹, αναγνώρισε ότι είχε εντοπίσει μεν δυσχέρειες, πλην όμως, δεδομένου ότι η έκδοση του κανονισμού 2157/2001 και της οδηγίας 2001/86 ήταν αποτέλεσμα ενός λεπτού συμβιβασμού για τον οποίο χρειάστηκαν περισσότερο από 30 έτη διαπραγματεύσεων, θα εξέταζε την καταλληλότητα της αναθεώρησής τους συγχρόνως, επ' ευκαιρία της αναθεώρησης του κανονισμού το 2009⁴⁰.

59. Επιπλέον, το ζήτημα αποτέλεσε αντικείμενο διεξοδικότερης διερεύνησης, με μεγαλύτερη χρονική απόσταση από την ημερομηνία μεταφοράς της οδηγίας 2001/86 στις εσωτερικές έννομες τάξεις, σε ένα σύγγραμμα αφιερωμένο στα δέκα χρόνια εφαρμογής της SE⁴¹.

60. Σε ψήφισμα του 2021, το Κοινοβούλιο κάλεσε την Επιτροπή να προβεί στις αναγκαίες βελτιώσεις στα ρυθμιστικά πλαίσια που διέπουν τις SE και τις ευρωπαϊκές συνεταιριστικές εταιρίες καθώς και, βάσει αξιολόγησης που θα διενεργούσε η ίδια εν ευθέτω χρόνω, στη δέσμη

³⁴ Βλ. άρθρο 8, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/72.

³⁵ Βλ. έγγραφο εργασίας αριθ. 19 της ομάδας εμπειρογνομόνων για την SE, σ. 124.

³⁶ Βλ. Valdès Dal-Ré, F., *Studies on the implementation of Labour Law Directives in the enlarged European Union, Directive 2001/86/EC supplementing the European Company with regard to the involvement of employees, Synthesis report*, σ. 101 και 102.

³⁷ Βλ. έκθεση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της 17ης Νοεμβρίου 2010 σχετικά με την εφαρμογή του κανονισμού 2157/2001 του Συμβουλίου, της 8ης Οκτωβρίου 2001, περί του καταστατικού της ευρωπαϊκής εταιρίας (SE) [COM(2010) 676 τελικό], σ. 9.

³⁸ Βλ. έκθεση που μνημονεύεται στην υποσημείωση 37 των παρουσών προτάσεων, σ. 11.

³⁹ Βλ. ανακοίνωση της Επιτροπής, της 30ής Σεπτεμβρίου 2008, σχετικά με την επανεξέταση της οδηγίας 2001/86/EK του Συμβουλίου, της 8ης Οκτωβρίου 2001, για τη συμπλήρωση του καταστατικού της ευρωπαϊκής εταιρίας όσον αφορά το ρόλο των εργαζομένων [COM(2008) 591 τελικό], σ. 7.

⁴⁰ Βλ. ανακοίνωση που μνημονεύεται στην υποσημείωση 39 των παρουσών προτάσεων, σ. 9.

⁴¹ Βλ. Cremers, J., Stollt, M. και Vitols, S., *A decade of experience with the European Company*, όπ.π., ιδίως κεφάλαια 1, 4 και 6 (βλ., αντίστοιχα, υποσημειώσεις 24, 19 και 26 των παρουσών προτάσεων).

μέτρων για το εταιρικό δίκαιο, και να προβεί στην τροποποίηση αυτών με σκοπό τη θέσπιση ελάχιστων ευρωπαϊκών κανόνων σχετικά με τη συμμετοχή και την εκπροσώπηση των εργαζομένων στα εποπτικά συμβούλια⁴².

61. Παρά το γεγονός ότι, από το 2003 και μέχρι το 2021, διαπιστώθηκαν δυσχέρειες όσον αφορά τη σύσταση και τη λειτουργία των SE, ιδίως σε σχέση με τη σύσταση SE χωρίς τη συγκρότηση ΕΔΟ, η Επιτροπή ουδέποτε πρότεινε την τροποποίηση του κανονισμού 2157/2001 ή της οδηγίας 2001/86 για την αντιμετώπιση της κατάστασης. Η Επιτροπή όχι μόνο δεν πρότεινε ποτέ σχετικές τροποποιήσεις, αλλά και οι άλλες προτάσεις της για έκδοση νομοθετικών πράξεων στο εταιρικό δίκαιο που είχαν αντίκτυπο στη συμμετοχή ή στον ρόλο των εργαζομένων σε σχέση με τη δομή και τον ρόλο των συνδικαλιστικών οργανώσεων κατά την κατάρτιση της πρότασης δεν είχαν αίτσια έκβαση (πρόταση για την ευρωπαϊκή ιδιωτική εταιρία περιορισμένης ευθύνης που υποβλήθηκε το 2008 και αποσύρθηκε το 2014, πρόταση μονοπρόσωπης εταιρίας περιορισμένης ευθύνης που υποβλήθηκε το 2014 και αποσύρθηκε το 2018⁴³).

62. Στο παρόν στάδιο της ανάλυσης, θεωρώ δεδομένο, επομένως, ότι η απουσία κανόνα για την εκ των υστέρων διεξαγωγή διαπραγματεύσεων ως προς τον ρόλο των εργαζομένων στην περίπτωση των SE που έχουν συσταθεί χωρίς ΕΔΟ οφείλεται σε συνειδητή επιλογή του νομοθέτη της Ένωσης, έστω και αν η απουσία αυτή μπορεί να θεωρηθεί κενό από τους υποστηρικτές του συστήματος κατοχύρωσης του ρόλου των εργαζομένων, ιδίως όσον αφορά τη συμμετοχή τους.

63. Στο πλαίσιο αυτό, η αιτιολογική σκέψη 18 της οδηγίας 2001/86 πρέπει συνεπώς να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι αφορά τις περιπτώσεις διαρθρωτικών αλλαγών στις SE που έχουν συσταθεί με ΕΔΟ: τούτο είναι κατά μείζονα λόγο εύλογο καθόσον η διατύπωσή της αναφέρει την «προσέγγιση αυτή», ήτοι την μνημονευθείσα στην αμέσως προηγούμενη φράση αρχή «πριν και μετά», η οποία προϋποθέτει ότι υφίστανται δικαιώματα προς προστασία σε μια προηγούμενη κατάσταση. Επομένως, η συγκεκριμένη αιτιολογική σκέψη αποσκοπεί στην πραγματικότητα να αποσαφηνίσει την αρχή της προτεραιότητας που δίδεται στις σχετικές διαπραγματεύσεις, η οποία καταδεικνύεται από το γεγονός ότι η αρχική συμφωνία σχετικά με τον ρόλο των εργαζομένων πρέπει να καθορίζει την ημερομηνία έναρξης ισχύος της συμφωνίας, τη διάρκειά της, τις περιπτώσεις κατά τις οποίες απαιτείται αναδιαπραγμάτευση της συμφωνίας και την οικεία διαδικασία⁴⁴.

64. Αυτή ήταν η αντίληψη και των εθνικών εμπειρογνομόνων και των συμβούλων κοινωνικών υποθέσεων της ομάδας εμπειρογνομόνων για την SE (οι οποίοι είχαν μετάρχει στις διαπραγματεύσεις για την οδηγία 2001/86 και στους οποίους είχε ανατεθεί η κατάρτιση έκθεσης για τη διευκόλυνση της μεταφοράς της στο εσωτερικό δίκαιο), καθόσον επισήμαναν ότι, εκτός από τις αναφορές στην εν λόγω οδηγία που εμμέσως και εν μέρει ασχολούνται με το ζήτημα⁴⁵, οι διαλαμβανόμενοι σε αυτήν κανόνες προβλέφθηκαν για να εφαρμόζονται μόνον αμέσως πριν και κατά τον χρόνο σύστασης της SE και ότι μπορεί, επομένως, να υπάρξει ανάγκη να εφαρμόσουν τα ενδιαφερόμενα μέρη τους κανόνες της ίδιας οδηγίας, οι οποίοι αποσκοπούν κυρίως στην προστασία των συστημάτων συμμετοχής των εργαζομένων, με δυναμικό τρόπο και όχι μόνον κατά τον χρόνο σύστασης της SE. Προσθέτουν ότι η εμπειρία από την εφαρμογή της οδηγίας

⁴² Βλ. ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 16ης Δεκεμβρίου 2021 σχετικά με τη δημοκρατία στην εργασία: ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο για τα δικαιώματα συμμετοχής των εργαζομένων και την αναθεώρηση της οδηγίας για το ευρωπαϊκό συμβούλιο εργαζομένων [2021/2005(INI)], σημεία 6 και 10.

⁴³ Βλ. θεματολογικό δελτίο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την Ευρωπαϊκή Ένωση, με τίτλο «Εταιρικό δίκαιο», διαθέσιμο στην ακόλουθη διεύθυνση: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/35/le-droit-des-societes>.

⁴⁴ Βλ. άρθρο 4, παράγραφος 2, στοιχείο η', της οδηγίας 2001/86.

⁴⁵ Βλ. άρθρο 4, παράγραφος 2, στοιχείο η', και παράρτημα, μέρος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2001/86.

94/45/EK⁴⁶ καταδεικνύει ότι οι δυσχέρειες αυτές επιλύονται κυρίως μέσω της σύναψης συμφωνίας. Καταλήγουν δε στο συμπέρασμα ότι, καθόσον η οδηγία 2001/86 βαίνει μέχρι ενός σημείου, η προβληματική σχετικά με τις αλλαγές που λαμβάνουν χώρα χωρίς να εντάσσονται στο πλαίσιο κατάχρησης φαίνεται να εξαντλείται με μια απλή λεπτομερή αναφορά των περιπτώσεων των μεταγενέστερων διαρθρωτικών αλλαγών στις εθνικές διατάξεις για τη μεταφορά στην εσωτερική έννομη τάξη του άρθρου 4, παράγραφος 2, της εν λόγω οδηγίας σχετικά με το περιεχόμενο της συμφωνίας, προκειμένου να προειδοποιούνται τα μέρη για το υποστατό των αλλαγών αυτών⁴⁷.

65. Ως εκ τούτου, κατά την ομάδα εμπειρογνομόνων για την SE, τα κράτη μέλη δεν έχουν περαιτέρω περιθώρια ελιγμών επί του θέματος.

66. Ωστόσο, οι εμπειρογνώμονες ανέφεραν σαφώς ότι η εκ των υστέρων διεξαγωγή διαπραγματεύσεων ως προς τον ρόλο των εργαζομένων θα μπορούσε να αποτελέσει μια αποτελεσματική κύρωση σε περίπτωση κατάχρησης της SE που αποσκοπεί στο να στερήσει από τους εργαζομένους το δικαίωμα να συμμετέχουν στα της εταιρίας και ότι η κύρωση αυτή θα είχε μάλιστα το πλεονέκτημα ότι θα αποτελούσε μια πιθανή ομοιόμορφη απάντηση εντός των κρατών μελών⁴⁸. Συγκεκριμένα, το άρθρο 11 της οδηγίας 2001/86 ορίζει ότι τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα ενδεδειγμένα σύμφωνα με τη νομοθεσία της Ένωσης μέτρα προκειμένου να εμποδίσουν μια κατάχρηση της SE αποσκοπούσα στο να στερήσει από τους εργαζομένους το δικαίωμα να συμμετέχουν στα της εταιρίας ή να τους αρνηθεί αυτό το δικαίωμα.

67. Οι εν λόγω εμπειρογνώμονες αποσαφήνισαν τις απόψεις τους μέσω παραδειγμάτων καταστάσεων που θα μπορούσαν να συνιστούν κατάχρηση όχι μόνο όταν μια SE χωρίς σύστημα συμμετοχής ιδρύεται μέσω θυγατρικών χωρίς σύστημα συμμετοχής, η SE δε αυτή αποκτά στη συνέχεια τον έλεγχο του συνόλου των θυγατρικών που υπόκεινται ή δεν υπόκεινται σε σύστημα συμμετοχής, αλλά και σε περίπτωση συστάσεως SE διά μετατροπής εντός κράτους μέλους το οποίο δεν προβλέπει σύστημα συμμετοχής και η οποία εν συνεχεία μεταφέρει την έδρα της σε κράτος μέλος που προβλέπει τέτοιο σύστημα, ή ακόμη σε περίπτωση συστάσεως SE πριν συμπληρωθούν τα κατώτατα όρια που ενεργοποιούν την εφαρμογή του συστήματος συμμετοχής⁴⁹.

68. Κοινό σημείο των παραδειγμάτων αυτών είναι η σύσταση SE χωρίς τη διεξαγωγή προηγούμενων διαπραγματεύσεων ως προς τον ρόλο των εργαζομένων στο πλαίσιο ΕΔΟ, εφόσον οι εν λόγω SE συστήνονται από εταιρίες που δεν υπόκεινται σε σύστημα συμμετοχής. Είναι πρόδηλο ότι η ομάδα εμπειρογνομόνων για την SE, αφενός, είχε κατά νου τις περιπτώσεις συστάσεως SE χωρίς τη διεξαγωγή προηγούμενων διαπραγματεύσεων και χωρίς εφαρμογή εξ ορισμού των διατάξεων αναφοράς και, αφετέρου, δεν εξέτασε το ενδεχόμενο εκ των υστέρων διεξαγωγής νομικών διαπραγματεύσεων σε περίπτωση διαρθρωτικών αλλαγών παρά μόνον σε περίπτωση κατάχρησης.

69. Συνεχίζοντας το σκεπτικό της, η ομάδα εμπειρογνομόνων πρότεινε μια διατύπωση για την επιλογή στο εθνικό δίκαιο μιας διάταξης κατά της κατάχρησης⁵⁰, με βάση την ιδέα ότι θα πρέπει να γίνεται διεξαγωγή διαπραγματεύσεων στις περιπτώσεις που μνημονεύονται στο σημείο 67 των

⁴⁶ Οδηγία του Συμβουλίου, της 22ας Σεπτεμβρίου 1994, για τη θέσπιση μιας ευρωπαϊκής επιτροπής επιχείρησης ή μιας διαδικασίας σε επιχειρήσεις και ομίλους επιχειρήσεων κοινοτικής κλίμακας με σκοπό να ενημερώνονται οι εργαζόμενοι και να ζητείται η γνώμη τους (ΕΕ 1994, L 254, σ. 64).

⁴⁷ Βλ. έγγραφο εργασίας αριθ. 17 της ομάδας εμπειρογνομόνων για την SE, της 23ης Ιουνίου 2003, το οποίο φέρει τον τίτλο «Περιεχόμενο της συμφωνίας – Άρθρο 4», σ. 113 και 114.

⁴⁸ Βλ. έγγραφο εργασίας αριθ. 19 της ομάδας εμπειρογνομόνων για την SE, σ. 124 έως 126.

⁴⁹ Βλ. έγγραφο εργασίας αριθ. 19 της ομάδας εμπειρογνομόνων για την SE, σ. 124.

⁵⁰ Βλ. έγγραφο εργασίας αριθ. 19 της ομάδας εμπειρογνομόνων για την SE, σ. 126 και 127.

παρουσών προτάσεων εφόσον αποδειχθεί κατάχρηση σύμφωνα με τους γενικούς κανόνες, μαχητό δε τεκμήριο ως προς την ύπαρξη κατάχρησης θα μπορούσε να απορρέει από το γεγονός ότι οι αλλαγές έλαβαν χώρα εντός σύντομου χρονικού διαστήματος (επί παραδείγματι εντός ενός έτους) από την καταχώρηση της SE⁵¹. Η ομάδα εμπειρογνομόνων επισήμανε ότι η ιδανική λύση όσον αφορά τις συγκεκριμένες περιπτώσεις θα ήταν να προβλεφθεί διάταξη περί αναδιαπραγμάτευσης, με εφαρμογή, σε περίπτωση αποτυχίας, των διατάξεων αναφοράς για τη συμμετοχή που διαλαμβάνονται στο παράρτημα της οδηγίας 2001/86⁵². Προς τούτο, τα άρθρα 3 έως 7 της οδηγίας θα πρέπει να εφαρμοστούν *mutatis mutandis*, οι αναφορές δε στον χρόνο καταχώρησης της SE θα πρέπει να αντικατασταθούν από αναφορές στον χρόνο αποτυχίας των διαπραγματεύσεων⁵³.

70. Εν πάση περιπτώσει, υπό την επιφύλαξη της εκτιμήσεως του εθνικού δικαστηρίου, η απλή μεταφορά της έδρας ή η εφαρμογή τυχόν διατάξεως του εθνικού δικαίου που επιτρέπει την κατάργηση του συστήματος συμμετοχής των εργαζομένων σε θυγατρική μιας SE, θυγατρική η οποία εξακολουθεί να διέπεται από το εν λόγω εθνικό δίκαιο, δεν μπορούν να συνιστούν αφ' εαυτών κατάχρηση, διότι άλλως θα διακυβευόταν η αποτελεσματικότητα του κανονισμού 2157/2001 και της οδηγίας 2001/86.

71. Εν κατακλείδι, μπορεί το αποτέλεσμα των διαπραγματεύσεων όσον αφορά τον κανονισμό και την οδηγία να παρουσιάζει κατά τα φαινόμενα κενά, στην πραγματικότητα, ωστόσο, βούληση των κρατών μελών ήταν η αρχή «πριν και μετά» να εφαρμόζεται κατά την καταχώρηση της SE και, κατά συνέπεια, φρονώ ότι δεν είναι δυνατή η μέσω της νομολογίας επέκταση των δικαιωμάτων των εργαζομένων ως προς τον ρόλο τους στην SE, διότι τούτο θα κλόνιζε τις επιτευχθείσες μέσω των διαπραγματεύσεων αυτών ισορροπίες. Συγκεκριμένα, τυχόν επέκταση των εκ των υστέρων διαπραγματεύσεων ως προς τον ρόλο των εργαζομένων πέραν των περιπτώσεων κατάχρησης θα έπληττε τη σταθερότητα λειτουργίας της εταιρίας την οποία επιδιώκει και η νομοθεσία⁵⁴, καθόσον θα μπορούσαν να διεξαχθούν σε περίπτωση μετατροπής σε SE πριν από την υπέρβαση των κατωτάτων ορίων που ενεργοποιούν κατά το εθνικό δίκαιο το σύστημα συμμετοχής ή κάθε φορά που θα μεταβάλλεται το εύρος των εργαζομένων λόγω μεταβίβασης ή απόκτησης θυγατρικών εταιριών.

72. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα ότι το άρθρο 12, παράγραφος 2, του κανονισμού 2157/2001, σε συνδυασμό με τα άρθρα 3 έως 7 της οδηγίας 2001/86, έχει την έννοια ότι, μετά την καταχώρηση SE χαρτοφυλακίου συσταθείσας από συμμετέχουσες εταιρίες που δεν απασχολούν εργαζομένους, χωρίς να έχουν προηγηθεί διαπραγματεύσεις για τον ρόλο των εργαζομένων, δεν είναι επιβεβλημένη η διεξαγωγή τέτοιων διαπραγματεύσεων για τον λόγο και μόνον ότι η συγκεκριμένη SE χαρτοφυλακίου έχει καταστεί ελέγχουσα επιχείρηση θυγατρικών σε ένα ή περισσότερα κράτη μέλη οι οποίες απασχολούν εργαζομένους.

73. Υπό το πρίσμα της απαντήσεως αυτής, θεωρώ ότι παρέλκει η απάντηση του Δικαστηρίου επί των λοιπών προδικαστικών ερωτημάτων.

⁵¹ Βλ. έγγραφο εργασίας αριθ. 19 της ομάδας εμπειρογνομόνων για την SE, σ. 125.

⁵² Βλ. παράρτημα, μέρος 3, της οδηγίας 2001/86.

⁵³ Βλ. έγγραφο εργασίας αριθ. 19 της ομάδας εμπειρογνομόνων για την SE, σ. 127.

⁵⁴ Βλ. έκθεση Davignon, σημείο 50, που μνημονεύεται στο έγγραφο εργασίας αριθ. 19 της ομάδας εμπειρογνομόνων για την SE, σ. 126.

V. Πρόταση

74. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το Bundesarbeitsgericht (Ομοσπονδιακό Δικαστήριο Εργατικών Διαφορών, Γερμανία) ως εξής:

Το άρθρο 12, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΚ) 2157/2001 του Συμβουλίου, της 8ης Οκτωβρίου 2001, για το καταστατικό της ευρωπαϊκής εταιρίας (SE), σε συνδυασμό με τα άρθρα 3 έως 7 της οδηγίας 2001/86/ΕΚ του Συμβουλίου, της 8ης Οκτωβρίου 2001, για τη συμπλήρωση του καταστατικού της ευρωπαϊκής εταιρίας όσον αφορά το ρόλο των εργαζομένων,

έχει την έννοια ότι:

μετά την καταχώρηση ευρωπαϊκής εταιρίας (SE) χαρτοφυλακίου, συσταθείσας από συμμετέχουσες εταιρίες που δεν απασχολούν εργαζομένους, χωρίς να έχουν προηγηθεί διαπραγματεύσεις για τον ρόλο των εργαζομένων, δεν είναι επιβεβλημένη η διεξαγωγή τέτοιων διαπραγματεύσεων για τον λόγο και μόνον ότι η συγκεκριμένη SE χαρτοφυλακίου έχει καταστεί ελέγχουσα επιχείρηση θυγατρικών εταιριών σε ένα ή περισσότερα κράτη μέλη οι οποίες απασχολούν εργαζομένους.